

Tiszteletjeggyel

A gagyí kora?

Kocsis Zoltán kifakadása intő jel. Kocsis olyan művész, aki sokat megélt, sok harcot megharcolt, s nem kezd károgni egykönnyen, megalapozatlanul. Temérdek keserűségnek kellett összegyűlnie benne, hogy úgy nyilatkozzék, mint ahogy nyilatkozott. Soha nem szűkölködött sikereiben: ha mostantól csupán az emlékeiből élne, akkor is gazdagabb pályát futott volna be, mint sokan mások az aggastyánkorukig. Kocsis azonban még további húsz-huszonöt évre tervez, s ebben nem feltétlenül partnere a kor, amely a kö-vetkező húsz-huszonöt esztendő művészeti életét financiálisan berendezni hivatott. Igaza volna Kocsis Zoltánnak: tényleg a gagyí kora jön? Netán már javában benne is élünk?

A gagyí mellett Kocsis másik emlegetett kulcsszava a Megasztár. Ez a csúfondáros szóalkotás, amely önmagában is merénylet a jó ízlés, a tárgyilagosság, a polgári mértéktartás ellen. Államilag engedélyezett, olykor támogatott bulvártévék szokás szerint nagyobbak és jelentősebbnek hazudják magukat a valóságosnál, mert így vonzóbbnak tudják feltüntetni tájékozatlan közönségük szemében a zenei szupergagyit. A legnagyobb lépték pedig a globális lépték, melynek tiszavirág életű mértékegysége a „megasztár”. Ezek a „megasztárok” azonban reménytelenül lokálisak. Nyelvhez, pihekönnyű sláger-tradíciókhoz, egy szivárványos nemzeti kultúra tajtékos felszínéhez kötöttek. A vízesés is sok buborékot produkál, melyek aztán a csendesebb folyószakaszokon törvényszerűen szétpukkannak.

Ki-mit-tudós romantikára alapozott művilág ez, a ki-mit-tudós tehetségkutatás olykor spontán kincstalálásának, ösztönös zsenialitásának élménye nélkül. Voltaképp semmi baj ezzel: mindig volt ponyva, mindig volt orfeum. A szép színésznőcskéket is mindig támogatta az önzetlen mecénás, de eközben tudta: ha valóságos értékről van szó, az Operába vagy a Zeneakadémiára kell mennie. Kocsis Zoltán felháborodása, hogy a jelenkori (gagyí) állam a Megasztárt támogatja vagy részesíti előnyben a komoly, megrendítő, teljesítményelvű művészettel szemben, annak a ténynek az elképedt konstataciója: a szép színésznőcské a hivatalos értékrendben immár az operai koloratúrszopránok elé vágta. Minden korban volt hajlandóság e tetszetős helycserére, ha a politikai elit sekélyes ízlésű és műveletlen volt – de legalább szégyellték magukat emiatt. Az újdonság most az, hogy nem takargatják a gagyí megdicsőülését – sőt, megdicsérik magukat érte: mennyire mentesek mindenemű képmutatástól.

Szerencsére Kocsis hamisítatlan értelmiségi. Az értelmiségi akkor is az érték pártján áll, ha ez a kiállítás nem népszerű, nem kifizetődő. Ugyanakkor Kocsis, sajnos, hamisítatlan értelmiségi. Az értelmiségi úgy gondolja: elég kiállni a vitathatatlan érték mellett – ettől a hatalom elszégyelli és haptákba vágja magát, aminek mindjárt konkrét költségvetési következményei is lesznek.

Nos, a gagyí kor gagyí hatalma az értelmiségi aggályokon is könnyedén túltette magát.

Átmenetileg ugyan a kultúrakormányzást még a kultúra embereivel intézi, de lesz ez még így se. A tömegdemokrácia „egy ember – egy voks” képlete, a szavazatmaximalizás mindent felülíró logikája nem kedvez az elmélyült kultúrafelfogásnak. Rövid távú politikai haszon nem remélhető Kocsis Zoltán közönségétől – a Megasztár őrzőjei többen vannak. Ezért naivitás némileg a komolyzenei publikum elpocsolyásodásáról is borongani. A választási ciklusok legfeljebb négyévesek, míg egy polgári zenei műveltség megszerzése sokszor négy év. Energiát kell belé fektetni, s nem igazán lehet kiszavazó show-t kreálni belőle, mint a Megasztárból. Ki kell mondani: a Kocsis Zoltánok, sőt maguk a szimfonikus zenekarok a bulvártévék és a bulvárkormányok szemszögéből messze-menően haszontalanok.

És mégis, mégis fáradozni kell. Hol van az megírva, hogy a demokrácia a parttalan gagyí birodalma legyen? Sehol nincs kódolva az alkotmányban, de nincs kódolva a társadalmi hagyományokban sem. A nívótlan többség terrorja épp olyan diktatúra, mint a nívótlan kisebbségé. Nincs más út: a kultúra elkötelezettjeinek ki kell állniuk a pástra, s közölni a döntéshozókkal, mi a kultúra. Ugyanis a döntéshozók a jelek szerint vagy nem tudják, vagy rosszul tudják, mi a kultúra. Piaccgazdasági törvényszerűségekre hivatkoznak, ugyanakkor más kultúrországokban, ahol az értelmiségi kiálltak arra a bizonyos pástra, nehezen hihető, hogy más piaccgazdasági törvényszerűségek érvényesülnének. *Csontos János*

A Nemzeti Filharmonikusok új évadja

Beszélgetés Kovács Géza igazgatóval

– Óriási várakozás előzte meg a Nemzeti Hangversenyterem megnyitását, különösen éppen a Nemzeti Filharmonikusok részéről, hiszen a két együttes nem csupán egy új fel-lépési helyszín lehetőségét, hanem próba-termet, sőt otthont is kapott az intézmény létrejöttével. Mennyire felel vagy éppen nem felel meg e várakozásoknak a Művészetek Palotája? Igazgatói szemmel milyen évad elé néznek a Nemzeti Filharmonikusok?

– Nagyon sok vita után, valóban nagy várakozással költöztünk ide, és kijelenthetem, hogy ezek a várakozások teljesültek, hiszen Közép-Európa legnagyobb és legdrágább kulturális beruházásába érkeztünk. A sajátos, PPP-rendszerű beruházást nem az állam finanszírozta, hanem csak garanciát vállalt a költségek visszafizetésére. Amikor március 14-én, a megnyitó ünnepségen meglehetősen sokan álltak a színpadon, és még az

sem volt egyértelmű, ki kapja meg a ház szimbolikus kulcsát és ki nem, megnyugodhattunk: végérvényessé vált, hogy az épület itt van, mi itt állandó lakosok vagyunk és legfőképp a koncertterem kiváló.

Aki csak kicsit is nyomon követte a Nemzeti Filharmonikusok nem egyszer hányattott sorsát, az tudja, hogy az intézmény a kilencvenes évek elején, még Magyar Állami Hangversenyzenekarként, a Nemzeti Filhar-

mónia keretein belül, egyszer csak igen sokat fizető albérlővé vált a Vörösmarty téri épületben. Jó egy évvel ideköltözésünk előtt még onnan ki is kellett vonulnunk. Nagyon sok albérlési díjat fizettünk, több mint egy éven keresztül el voltunk egymástól szakítva – az együttesek a Várban működtek, a menedzsment a Váci utcában egy, a helyszínt meghazudtolóan olcsó bérleményben. Az irataink – köztük a Filharmónia és az Interkoncert teljes, általunk hivatalból kezelt archívuma egy soroksári úti raktárban voltak, mivel másutt nem fértek el. Most, hogy ismét összeköltöztünk, sokkal egyszerűbbé vált az életünk. Elég, ha csak a cégen belüli kommunikáció könnyebbségét említtem, arról nem is beszélve, hogy a kulturális tárca és a Művészetek Palotája vezetőivel folytatott tárgyalások alapján úgy tűnik, mi itt végül semmiképpen nem kívülről irigyelt, ám belülről megtört albérlők. Helyzetünk inkább társbérlési jellegű, azaz itt lakásunkért nem fizetünk bérleti díjat. (A történet kerekességéért meg kell jegyezzem: azt az összeget, amit tavaly albérlésre költöttünk, az utolsó fillérig kivonta a kulturális tárca a költségvetésünkből, gazdagabbak tehát nem lettünk). A „társbérlés logikája egyébiránt egyszerű volt: miután mindkettőnk – a Művészetek Palotáját és jómagunkat – a kulturális tárca alapította és tartja fenn, komikus lenne, ha egyik zsebéből a másikba rakná az egyre kevesebb pénzt.

– *Jelentett valami pluszt vagy mínuszt az Önök jó közérzetében, hogy mások is ebben az épületben kaptak otthont?*

– Ami ideköltözésünkkel valóban új perspektívát nyitott, az a megnyugtató elhelyezésünkön kívül a koncertterem, a színházterem és maga az épület megléte. Már tavasszal igyekeztünk ezt a hatalmas komplexumot jól belakni, az itt lakókkal pedig együttműködésre törekedtünk. Május elején volt például egy úgynevezett „művészeti vasárnap”, amely az itt lakók összefogásával született meg: hajók indultak a Vigadó térről és a Margit híd mellől, ahol a mi muzsikusaink kamarazenéltek, itt a házban gyerekrendezvények, rögtönzött koncertek voltak, a Nemzeti Énekkar tagjai az épület különböző szögleteiben énekeltek, a Zenekar tagjai muzsikáltak és mellékesen akkor kezdtük el árusítani az ideit, a 2005/2006-os hangversenyévad bérleteit is. Ez a Művészetek Palotájával és a Ludwig Múzeummal közös program szép és biztató perspektívákat nyitott. Mindez nagyon megnyugtató volt, hiszen sok kétség előzte meg az ideköltözést. Némely sötét ví-

ziók szerint ez egy nagy, járási kultúrházként működő épület lesz, ahol a Művészetek Palotája igazgatója lesz a művelődési központ-igazgató, és mi, ideköltözők, afféle szakköröket alkotunk, az intézmények élén álló szakemberek pedig mint szakkörvezetők végzik majd dolgukat. Az önállóság megnyirbálásának e sötét víziója szerencsére maradéktalanul alaptalannak bizonyult. Kiváló az együttműködés a Művészetek Palotájával, nagyon jó a viszonyunk a Ludwig Múzeummal, a Nemzeti Táncszínházzal talán azért lazábbak a kötelek, mert ők valójában nem költöztek ide, csak az előadásait hozzák a színházterembe.

– *Az a bizonyos, január elejétől március közepéig tartó próbauzem alatt szereztek-e olyan tapasztalatokat, amelyek befolyásolták már az új évad összeállítását?*

– Alaposan bejártuk az épületet, és az így szerzett tapasztalatok birtokában készítettük el a most beinduló hangversenyévad terveit. Olyan ifjúsági hangversenyeink lesznek például, amelyeket eddig a Magyar Tudományos Akadémiára, illetve a Csodák Palotájába vagy a Millenárisra vittünk. Ezek mind nagyon jó helyszínek voltak, de most nagyszerűen kínálja magát a Fesztiválszínház. Az ifjúsági koncertek műsorainak szerkesztésére és a műsorok gazdájául egyébként az ifjúságnak szóló zene ügyében páratlan tapasztalatokkal és múlttal bíró Novák Jánost, valamint mindannyiunk szeretve félt (vagy féelve szeretett) zenetörténészét, Földes Imrét kértük fel. Nemcsak azért fogtunk ilyen lendülettel az ifjúsági koncertek szervezéséhez, mert kötelességünknek érezzük magát a műfajt minél gazdagabbá tenni, minél több fiatalat megnyerni a zenének, hanem mert minden alkalommal olyan sikeresek voltak ezek a korábbi rendezvények, hogy számosat menet közben meg kellett duplázunk – iskolák, családok, magánemberek fordultak hozzánk személyesen és levélben, ami nagyon bátorított bennünket.

Nem kevésbé voltak sikeresek a kamarakoncertek sem, amelyek a Magyar Tudományos Akadémia Roosevelt téri épületében hangzanak el. Kiapadhatatlan energiájú művészeink maguk állítják össze kamarazenei műsoraikat, és nemcsak muzsikusként, de nagyon sokszor mint szerkesztők, műsorvezetők is kiváló teljesítményt nyújtanak. Ezekre a sorozatokra is nagyon gyorsan elkeltek a bérletek.

A nagyzenekari és oratóriumi koncertekre is fogytán vannak már a bérletek. Az Állami Népiegyüttes művészeiből alakult, tizenöt

éve Antal Mátyás vezetése alatt működő Nemzeti Énekkar ebben az esztendőben ünnepli fennállásának 20. évfordulóját, és ebből az alkalomból külön énekkari bérletet indítottunk, már most mondhatjuk: hallatlan sikerrel. A május közepén elindult bérletezés során nyár végére szinte minden széket eladtunk. A két nagyzenekari bérlet hangversenyeinek és az oratóriumbérletnek helyszíne természetesen a Művészetek Palotája. Különös figyelemmel voltunk a Bartók jubileumokra. A hangversenyévadot szeptember 23-án egy Bartók-műsorral kezdjük, benne A fából faragott királyfi Budapesti Bábszínházzal közös produkciójával. A koncertteremben állítják föl a bábosok a paravánt, a Zenekar pedig a zenekari árokban foglal majd helyet. Ez nem egy önmagában való kísérletezés, hiszen éppen az évfordulók kapcsán jó néhányan tervezzük a Bartók Összkiadás revízióját. Régen volt már, amikor a Hungaroton megjelentette legendás lemezeit. Művészi szempontból ezek közül sok ma is megállja a helyét, de van köztük olyan, amellyel művészileg is mutatkoznak már gondok. A fő probléma azonban a technika, ami nagyon sokat fejlődött az elmúlt bő húsz esztendőben. Szövetségeseket kerestünk a természetese szövetséges Hungaroton mellé, akik kötelességüknek érzik a Bartók Összkiadás feletti bábáskodást. A Hungaroton közreműködésével tavaly megjelent Concerto és Táncsvit felvételünk, amely cikkek, kritikák és előadási mutatók alapján bátran tartható világsikernek, tekinthető akár a sorozat első darabjának is. A következő felvételeket, a 21. század technikai lehetőségeivel élve, DVD-n jelentetnénk meg, ahol ez egyértelműen adja magát. Elsősorban természetesen a színpadi művekre gondolunk. A fából faragott királyfival kezdenék a sort. A csodálatos mandarinnak volt már tavasszal egy vizuális kísérlete, a miskolci Bartók Plusz Fesztiválon is előadtuk egy animációval, de DVD-n szeretnénk az Oláh Gusztáv féle balletet is újra láttatni, majd A kékszakállú herceg várát is. A napokban kezdjük meg a tárgyalást az Operaházzal. Közreműködőként tehát számos szervezési és produceri feladatot is magunkra vállalunk, ha így elősegíthetjük a közös cél megvalósulását.

A fából faragott királyfi előadása után két nappal – jóval e lap megjelenését követően – a Művészetek Palotája és kulturális tárca közös szervezésében különleges koncertre kerül sor. A New York-i Magyar Intézet megnyitása kapcsán merült fel az ötlet, hogy szervezzünk amolyan virrasztó hangversenyt: Bartók halálának előestéjén magyar

idő szerint éjfélkor, New York-ban délután 6 órakor csendül föl az a Concerto, amit Bartók Amerikában Koussevitzky és a Bostoni Szimfonikusok felkérésre komponált. A mű hallható lesz abban a városban is, ahol legnagyobb zeneszerzőnk utolsó napjait töltötte. E muzsika hangjaival nyílik meg az ottani Magyar Intézet, és az eseménynek nemcsak a helyszínt adó Budapest és a szimultán érdekelt New York, de az összes külföldi magyar intézet is részese lehet, minthogy a Duna TV jóvoltából műholdon keresztül élő közvetítéssel segíthetjük ehhez az élményhez az érdeklődőket. A koncertet Kocsis Zoltán vezényli, a Nemzeti Hangversenyteremben jelen lévő, Magyarországon élő Bartók örökösök a komponista személyes tárgyaiból, csak ezen az estén látható kiállítást rendeznek, melyet gyertyák fénye mellett lehet megtekinteni.

Bartók születésének 105. évfordulója éppen a Budapesti Tavasz Fesztivál idejére esik. Ezen az ünnepi hangversenyen is a mi zenekarunk játszik úgy, hogy a dirigens Kocsis Zoltán, a szólista pedig Ránki Dezső lesz. Az elmúlt három évtized magyar zenéjének és Bartók szellemi örökségének méltó pillanatai lesznek, amikor ez a két megőszült, de öregedni nem akaró fiatalember ismét egy színpadra lép és Bartókot játszik.

Más ünnepelni valója is lesz ebben az évadban a zenei életnek. Ezek kapcsán sok Mozartot, Mahlert is játszunk majd, ez utóbbit Peskó Zoltán vezényletével. Tervezünk magyar bemutatókat is, hiszen ez erkölcsi-szakmai kötelessége a nemzeti zenekarnak. Egyik legjelentősebb, és méreteit tekintve is legnagyobb szabású kihívás Jeney Zoltán Halotti szertartás című, korábban részleteiben már itt-ott bemutatott darabjának teljes előadása lesz október 22-én. Nyilvánvalóan a Forradalom áldozatainak szelleme is ott lebeg majd ezen a bemutatón, amit a szokásoshoz képes korábban, 18 órakor kezdünk, a Nemzeti Hangversenyterem lehető legnagyobb színpadméretének igénybevételével, miközben hangszerek kerülnek még oldalerkélyekre és a Nemzeti hangversenyterem egyébként csak a nézők által bejárt részeire is.

Nagyon készülünk a februári Kurtág-ünnepségre is, amellyel a zeneszerző nyolcvanadik születésnapját kívánjuk méltó módon köszönteni.

– Van-e egyéb „érdekesség” is az együttes programjában a bérletekhez és jubileumokhoz kötődő hangversenyeken kívüül?

– Ugyanilyen fontos számunkra a kortárs zene ápolása. Sajnálatosan kevés szó esett arról a hazai sajtóban, hogy a Budapesten

befogadott Földvári Napok alkalmából a Nemzeti Filharmonikusok (mind a zenekar, mind az énekkar) meglehetősen nagy önfeláldozással volt jelentős résztvevője ennek a rendezvénysorozatnak anélkül, hogy ezért pénzt kapott volna.

Hogy került Budapestre ez a régóta Balatonföldváron működő kortárs zenei fórum?

A Földvári Napok anyagilag ellehetetlenült, s amikor Kiss Imre meghallotta az erről készült rádióinterjút Strém Kálmánnal, helyszíni felajánlotta a Művészetek Palotáját. Ebből az alkalomból kórusunk egy héten át dolgozott Kurtág Györggyel, Peskó Zoltán az ominózus, hegedűre és brácsára írt koncertot dirigálta, elhangzott továbbá egy Szőlőssy-mű is. A csodálatos mandarin-al együtt a nagyzenekari koncerten.

– Milyen turnékat terveznek, milyen vendégművészek várhatók?

– Elmegyünk Spanyolországba több mint két hétre Kocsis Zoltánnal és Ránki Dezsővel, majd egy különleges koncert következik Lawrence Foster vezényletével, amelyen Bernstein Kaddish szimfóniáját játszuk a Nemzeti Énekkar valamint a Magyar Rádió Gyermekkórusának közreműködésével.

A meghívott vendégkarmesterek és vendégművészek közül Leopold Hager, John Axelrod, Mihail Jurovcsik, Peskó Zoltán, Mischa Santora látogat el hozzánk többek között. Nagy örömünkre sok-sok év után Lukács Ervin is elfogadta felkérésünket és ebben az évadban az énekkarral, jövőre pedig a zenekarral is együttműködik. Sok-sok magyar szólista mellett mindenképpen meg kell említeni azt a koreai származású, Franciaországban élő kiváló zongoraművészt, akit a magyar közönség egy három évvel ezelőtti koncerten már megismerhetett. Ő Kun Woo Paik és ismét egy pokolian nehéz darabot, Rahmanyinov fisz-moll zongoraversenyét játssza majd. Lesz olyan ünnepnapunk is, amikor Richard Strauss Don Quijote-je hangzik el Perényi Miklós, valamint zenekari tagunk és szólistánk, Bársony László előadásában. Vezényel majd a Japánban élő Berkes Kálmán is, aki itthoni vendégszereplései alkalmával sokat foglalkozik a zenekarral is.

– Mi magyarok hol hallhatjuk Önöket Budapesten kívüül?

– A Nemzeti Filharmonikus Zenekar és Énekkar a vidékre legtöbbször látogató budapesti székhelyű zenei együttes. 2004-ben például a két együttes összesen negyven hangversenyt adott vidéken. Ezekért a hangversenyekért senki nem fizet külön a Zene-

karnak, Énekkarnak. Ez számukra kulturális szolgálat. Mindez talán csak abban az összehasonlításban tűnhet érdekesnek, hogy vannak fővárosi együttesek, amelyek nem is kevés pénzért teszik ugyanezt. (Némely számítások szerint egy-egy vidéken megismételt budapesti hangverseny tarifája elérheti a tizenötmillió forintot is.) Ezen közben a nekünk nyújtott pénz mennyisége is folyamatosan csökken - hol van már az a régi-régi, kiemeltnek mondott támogatás? Bizonyos kalkulációk szerint mintegy 513 millió forinttal kapunk kevesebbet, mint amennyi 2000 óta – ha úgy tetszik – járna nekünk.

– Ehhez képest nagyszabású tervekről beszélt az imént.

– Terveink valóban nagyon szépek, miközben a maradékképzésnek szépített átmeneti elvonás miatt azt sem tudom e pillanatban, hogy lesz-e miből maradéktalanul átutalni a havi béreket az elkövetkezendő hónapokban?

Lehetséges kiút szponzori és mecénatúra-megállapodások felkutatása. Babonából talán hallgatnom kellene róla, de olyan stádiumban van egy jelentős, három évre szóló megállapodás az IBM-mel, hogy mégis megemlíthetem. Egy ilyen megállapodás azonban nem nyújthat fedezetet a bérekre, hiszen érvényes pénzügyminisztériumi állásfoglalás szerint a költségvetésük 80%-ban vagy e felett állami támogatásból élő gazdasági társaságok esetében nem érdemes még mímelni sem a piaci gazdálkodási tevékenységet, mert az efféle gazdálkodás tipikusan egy költségvetési intézmény sajátja. Nálunk kezdetektől fogva a saját költségvetésünk 85%-a bér és bérjellegű kiadás. Nem tudunk tehát piaci viszonyok között ügyesen lavírozó kft-vé válni, mert azért vagyunk, hogy világszínvonalú produkciókat hozzunk létre olcsó kompromisszumok nélkül és hogy ezért tisztességesen fizessük azokat a művészeket, akik e produkciók létrehozásában részt vesznek.

– Mindezzel együtt derűsnek és energikusnak látom, mindig.

– A közönség szeret bennünket, jegyeinket, bérleteinket fiatalok és idősek megvásárolták, telt házakra számítunk minden koncerten, kapósak vagyunk külföldön, számunkra jelentős szereppel kecsegtető Bartók-összkiadásról beszélhetünk, Kocsis Zoltán viszonya az együttesekkel felhőtlen, tele vagyunk tettvégygyal és kreativitással – mindez nagy optimizmussal tölt el minket. Még ha nem is tudom, minden számlát ki tudunk-e év végéig fizetni, miért ne lennének boldog?

Tóth Anna